

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης

Εργαστήριο Μελέτης Ελληνογερμανικών Σχέσεων

«Αλλαγή φρουράς» στην ατμομηχανή του Ευρώ: Νέα
κυβέρνηση, παλιά συνταγή;

Βασίλης Κωστούλας

Κείμενο Εργασίας 4

Νοέμβριος 2021

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	3
Ο ρόλος της Γερμανίας στην Ευρωζώνη μετά τις εκλογές του 2021: Αλλαγή ή Συνέχεια;.....	3
Συμπερασματικά Σχόλια.....	5

Βασίλης Κωστούλας*

Λέξεις Κλειδιά: Γερμανικές εκλογές, Ευρωζώνη, Σύμφωνο Σταθερότητας, Άνγκελα Μέρκελ, δημοσιονομική πειθαρχία, Bundesbank.

Περίληψη

Το παρόν κείμενο εργασίας διατυπώνει την υπόθεση ότι ο προσανατολισμός και η στρατηγική της Γερμανίας σε ό,τι αφορά την άσκηση οικονομικής πολιτικής δεν θα μεταβληθεί σημαντικά. Ομοίως, η αντίληψη περί συνέχειας υποστηρίζεται ότι θα χαρακτηρίζει τη γερμανική στάση και σε σχέση με την Ευρωζώνη, στην οποία αναμένεται να επανέλθει η ορθοδοξία της δημοσιονομικής πειθαρχίας. Η υπόθεση αυτή διατυπώνεται με αναφορά στις κυρίαρχες προσλήψεις της γερμανικής κοινωνίας και των Γερμανών αξιωματούχων σχετικά με τις έννοιες της οικονομίας, της ηθικής και της ευθύνης.

* Διευθυντής Σύνταξης, Money Review - Καθημερινές Εκδόσεις, Email: bkostoulas@gmail.com

Εισαγωγή

Η αποχώρηση της Άνγκελα Μέρκελ από την καγκελαρία της Γερμανίας εγείρει το ερώτημα σε ποιον βαθμό θα αλλάξει η στρατηγική του Βερολίνου στο πεδίο της οικονομικής πολιτικής και κατ' επέκταση ο κεντρικός προσανατολισμός της Ευρωζώνης. Για να απαντήσει κανείς θα πρέπει πρώτα να βεβαιωθεί ότι έχει κατανοήσει τα χαρακτηριστικά της γερμανικής κοινωνίας, δηλαδή του γερμανικού εκλογικού σώματος, στα θέματα που αφορούν στην οικονομία και στον τρόπο με τον οποίο αυτή επηρεάζει την καθημερινή ζωή των πολιτών.

Πολλά μπορούν να γραφτούν για τη νοοτροπία της μέσης γερμανικής οικογένειας, για την κουλτούρα της αποταμίευσης και για το σύστημα ηθικών κανόνων μέσα από το οποίο οι Γερμανοί κατανοούν τη λειτουργία της οικονομίας. Ένα όμως στοιχείο είναι αυτό που ξεχωρίζει ως ερμηνευτικός παράγοντας στην αλληλεπίδραση της Γερμανίας με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης. Οι Γερμανοί είναι αλλεργικοί, θα λέγαμε, στην 'αμοιβαιοποίηση' των κινδύνων. Κοινώς, δεν τους αρέσουν οι θεσμικές παρεμβάσεις και οι διακρατικές συμφωνίες που δυνητικά τους δημιουργούν την υποχρέωση να πληρώνουν για άλλους. Πρώτον, διότι δεν το θεωρούν δίκαιο. Δεύτερον, διότι δεν εμπιστεύονται την αποτελεσματικότητα άλλων χωρών, ιδίως αν αυτές τοποθετούνται γεωγραφικά στον ευρωπαϊκό Νότο. «Όταν οι οικονομικές συνθήκες είναι καλές, η Γερμανία σταθεροποιεί τον προϋπολογισμό της. Έτσι προνοεί και δημιουργεί τον χώρο για να αντιμετωπίζει τις κρίσεις, τις οποίες γι' αυτόν τον λόγο διαχειρίζεται από ευνοϊκή θέση», τονίζουν με νόημα οι εκφραστές του γερμανικού δόγματος στην οικονομία.

Εν τέλει, αφού πληρώσουν, θα κάνουν ό,τι μπορούν για να βεβαιωθούν αφενός ότι αξίζει τον κόπο, αφετέρου ότι θα πάρουν πίσω τα λεφτά τους. Σαρκαστικές αναφορές που συναντήσαμε στα χρόνια της ελληνικής κρίσης από απλούς Γερμανούς πολίτες, του τύπου «πάω να δουλέψω για τους Έλληνες», είναι ενδεικτικές της βαρύτητας που δίνουν οι Γερμανοί στην τύχη των χρημάτων τους ως φορολογούμενοι. Μέσα από αυτό το πρίσμα προσλαμβάνει, άλλωστε, ο Γερμανός πολίτης-φορολογούμενος και τη σχέση του με το κράτος.

Ο ρόλος της Γερμανίας στην Ευρωζώνη μετά τις εκλογές του 2021: Αλλαγή ή Συνέχεια;

Η συγκεκριμένη παράμετρος διαμορφώνει κάθε φορά το κλίμα στη γερμανική κοινωνία, αντικατοπτρίζεται πολιτικά και μετριέται στις δημοσκοπήσεις. Κατ' επέκταση, πρόκειται για ένα στοιχείο το οποίο λαμβάνουν υπόψη όλες οι πολιτικές δυνάμεις στη Γερμανία, ανεξάρτητα από τις επί μέρους διαφορές τους. Είτε μιλάμε για το CDU, είτε μιλάμε για το SPD. Μου είχε κάνει αίσθηση η αναφορά του βιογράφου της Άνγκελα Μέρκελ, Matt Qvortrup, σε συζήτηση που είχαμε το 2017, όταν η

ανακοίνωση της υποψηφιότητας του Μάρτιν Σουλτς έκλεινε προσωρινά την ψαλίδα του SPD από το CDU στις δημοσκοπήσεις: «Ο Σουλτς, αν τυχόν εκλεγεί, θα είναι πιο σκληρός από τη Μέρκελ. Θεωρείται στη Γερμανία υπερβολικά Ευρωπαίος. Γι' αυτό και θα προσπαθήσει να αποδείξει το αντίθετο».

Μέχρι στιγμής, δεν υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις ότι έχουν αλλάξει οι θεμελιώδεις αρχές αυτής της – για κάποιους συντηρητικής, για άλλους συνετής – γερμανικής προσέγγισης. Η στροφή του Βερολίνου στη διαχείριση της τρέχουσας κρίσης, όπως τη σηματοδότησε η «παραχώρηση» του Ταμείου Ανάκαμψης, δεν αναιρεί την κεντρική ιδέα στη χάραξη οικονομικής πολιτικής που οδηγείται από τους Γερμανούς ψηφοφόρους. Κι αυτό διότι ο κορωνοϊός ήταν μια αντικειμενική, έκτακτη συνθήκη για την οποία δεν ευθύνονταν ούτε η απληστία των αγορών, ούτε οι διαρθρωτικές αδυναμίες του ευρωπαϊκού Νότου, ούτε ο λαϊκισμός δημαγωγών ηγετών, ούτε το σωρευμένο χρέος της Ελλάδας. Ήταν μια πανδημία, όμοια της οποίας η παγκόσμια κοινότητα δεν είχε αντιμετωπίσει τα προηγούμενα 100 χρόνια.

Γι' αυτό και την επόμενη διετία, η αρχή της δημοσιονομικής πειθαρχίας θα επανέλθει ως προτεραιότητα στην Ευρωζώνη και η Ελλάδα θα επιστρέψει στα πρωτογενή πλεονάσματα για την ταχύτερη αποπληρωμή του χρέους της. Είναι ενδεικτική η διαφαινόμενη εισήγηση του ESM στο πλαίσιο της συζήτησης για το Σύμφωνο Σταθερότητας στην Ευρωζώνη: μπορεί να δίνει κάποιον χώρο στο πλαφόν για το χρέος, αλλά εδραιώνει τον δημοσιονομικό κανόνα για τα ελλείμματα στο 3% του ΑΕΠ ως ανώτατο όριο.

Εξ ου και οι προσεκτικά διατυπωμένες αναφορές του Κυριάκου Μητσοτάκη κατά την αποχαιρετιστήρια συνάντηση της Άγκελα Μέρκελ στην Αθήνα. Από τη μία πλευρά, σημείωσε ότι προσβλέπει σε μια εποικοδομητική συνεργασία με τον επόμενο καγκελάριο της Γερμανίας, η οποία θα συμπεριλαμβάνει και τη συζήτηση για αλλαγές στο Σύμφωνο Σταθερότητας. Από την άλλη, διευκρίνισε ότι «αυτό δεν σημαίνει ότι θα ξεχάσουμε τι σημαίνει δημοσιονομική πειθαρχία», τονίζοντας ότι από το 2023 η Ελλάδα θα παράγει ξανά πρωτογενή πλεονάσματα. Η όποια συζήτηση για την προσαρμογή των δημοσιονομικών κανόνων μετά και την εμπειρία της πανδημίας «δεν πρέπει να εκληφθεί ως μια άδεια να επιστρέψουμε σε κακές συνήθειες του παρελθόντος», υπογράμμισε ο Έλληνας πρωθυπουργός, λέγοντας αυτό που ήθελε να ακούσει πρωτίστως η γερμανική κοινή γνώμη.

Έγινε ντόρος με την αναφορά της Άγκελα Μέρκελ ότι η πιο δύσκολη στιγμή στη θητεία της ήταν η στιγμή που ζήτησε «τόσο πολλά από τους Έλληνες». Όμως η απερχόμενη καγκελάριας είπε ότι ήταν η πιο δύσκολη στιγμή της, δεν είπε ότι το μετάνιωσε. Το 2015, τη χρονιά που δοκιμάστηκαν τα όρια της γερμανικής πυγμής και συγχρόνως ανοχής απέναντι στον αδύναμο κρίκο της Ευρωζώνης, η Άγκελα Μέρκελ έβαλε φρένο στη θέση του Βόλφγκανγκ Σόιμπλε για Grexit, προβαίνοντας σε μια προσωπική, ηγετική επιλογή που της πιστώθηκε. Από εκεί και ύστερα, θα έλεγε κανείς: όπου Μέρκελ ή Σουλτς, βλέπε Γερμανία. Κοινώς, καμία αλλαγή στις θεμελιώδεις αρχές της οικονομικής πολιτικής της Γερμανίας, μέχρι νεωτέρας.

Ίσως πιο ενδιαφέρουσα εξέλιξη, ακόμη και από το ίδιο το εκλογικό αποτέλεσμα, είναι η οικειοθελής απομάκρυνση - για προσωπικούς λόγους - του προέδρου της κεντρικής τράπεζας της Γερμανίας, Γενς Βάιντμαν. Η Άνγκελα Μέρκελ εξέφρασε τη λύπη της για την αποχώρηση του 53χρονου αξιωματούχου, με τον οποίο ωστόσο και ο Όλαφ Σολτς είχε πάντα αρμονική συνεργασία. Σημειωτέο, τον είχε προτείνει και για τη θέση του προέδρου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, στην οποία αναδείχθηκε τελικά η Κριστίν Λαγκάρντ. Η Bundesbank είναι ο θεσμός που αφουγκράζεται και συγχρόνως οδηγεί περισσότερο από κάθε άλλον τον παλμό του γερμανικού οικονομικού συστήματος. Το ποιος θα τοποθετηθεί νέος κεντρικός τραπεζίτης της Γερμανίας είναι μάλλον πιο σημαντικό σε όρους χάραξης πολιτικής ακόμη και από το ποιος θα αναλάβει τη θέση του υπουργού Οικονομικών.

Έχει αξία να θυμηθούμε ορισμένα από τα βασικά στοιχεία που διέπουν το γερμανικό σκεπτικό στα ζητήματα περαιτέρω εμβάθυνσης της Ευρωζώνης. Η κεντρική τράπεζα της Γερμανίας πάντοτε αντιδρούσε στην προοπτική της χαλαρής νομισματικής πολιτικής στη ζώνη του Ευρώ. Τα προηγούμενα χρόνια πίστευε ότι ο χαμηλός πληθωρισμός οφειλόταν κατά βάση στην πτώση της τιμής του πετρελαίου, η οποία μάλιστα από μόνη της δεν ήταν επικίνδυνη, αλλά αντιθέτως ήταν τονωτική για την οικονομία στο σύνολό της, καθώς τα νοικοκυριά είχαν περισσότερα χρήματα να δαπανήσουν και οι επιχειρήσεις είχαν χαμηλότερο κόστος να αντιμετωπίσουν.

Στο πλαίσιο αυτό, εξέφραζε την εκτίμηση ότι η περιοριστική επίδραση των χαμηλότερων τιμών του πετρελαίου στον πληθωρισμό θα εξαλειφόταν με την πάροδο του χρόνου, χωρίς νομισματικά μέτρα, και η πίεση των τιμών θα αυξανόταν συνολικά δεδομένης της πρόβλεψης για σταδιακή οικονομική βελτίωση, μετά τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν στα απόνερα της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008. Και βεβαίως επεσήμαινε τους κινδύνους και τις παρενέργειες αυτής καθ' αυτήν της ποσοτικής χαλάρωσης, δηλαδή της μαζικής αγοράς κρατικών ομολόγων από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, πριν απ' όλα για τις αποδόσεις των Γερμανών καταθετών.

Ως προς τις υποψήφιες πρακτικές για τη μεγαλύτερη ενοποίηση της ευρωπαϊκής οικονομικής πολιτικής, πάντοτε θεωρούσε ότι ήταν νωρίς για ένα ευρωπαϊκό σύστημα εγγύησης των καταθέσεων, επικαλούμενη τη χαμηλή ποιότητα των ισολογισμών των τραπεζών κρατών - μελών, υπό την επήρεια των εκάστοτε εθνικών πολιτικών, ιδίως στον ευρωπαϊκό Νότο. «Ένα κοινό σύστημα εγγύησης καταθέσεων θα αμοιβαιοποιούσε τους κινδύνους που απορρέουν από αυτές τις εθνικές πολιτικές. Εκτός αν οι πολιτικές αυτές μετατοπιστούν επίσης προς το ευρωπαϊκό επίπεδο. Ως εκ τούτου, ένα καθεστώς ενιαίας ασφάλισης των καταθέσεων θα ήταν πρόωρο», μου έλεγε ο Γενς Βάιντμαν σε συνέντευξη που μου παραχώρησε τον Δεκέμβριο του 2015, διατυπώνοντας μία θέση η οποία δεν έχει αλλάξει, ακόμη και σήμερα. Η αμοιβαιοποίηση των τραπεζικών κινδύνων θα ισοδυναμούσε με αμοιβαιοποίηση των κρατικών κινδύνων.

Συμπερασματικά Σχόλια

Πράγματι, η παλιά φρουρά αποσύρεται. Προσωπικότητες εμβληματικές στο πλαίσιο των ελληνογερμανικών οικονομικών και ευρύτερων σχέσεων βγαίνουν από το κάδρο, καθώς η Άγκελα Μέρκελ παραδίδει την καγκελαρία και ο Βόλφγκανγκ Σόιμπλε δεν θα παραμείνει πια ούτε καν στην προεδρία της γερμανικής Βουλής. Ωστόσο, όποιος τρέφει προσδοκίες για θεαματική στροφή του Βερολίνου, ιδίως στο πεδίο της οικονομίας, θα έχει μάλλον αγνοήσει τη δυναμική και τη συνέχεια των θεμελιωδών αρχών πάνω στις οποίες καλώς ή κακώς έχει οικοδομηθεί η γερμανική αντίληψη για την παραγωγή, για το χρέος, για την αποταμίευση και κατ' επέκταση για τους όρους συνύπαρξης της Γερμανίας με τους εταίρους της στη ζώνη του Ευρώ.